

РЕЦЕНЗІЯ

доцента кафедри графічного дизайну, декана факультету Дизайн
Харківської державної академії дизайну і мистецтв,
кандидата мистецтвознавства Людмили ЛИТВИНЮК
на дисертацію **Вікторії МАСЛАК “ЕТНОКУЛЬТУРНІ ТРАДИЦІЇ У
ДИЗАЙНІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ УПАКОВКИ”**, подану на
здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю
022 «Дизайн» галузі знань 02 «Культура і мистецтво»

Актуальність теми дослідження та зв'язок з науковими програмами, темами

У сучасних умовах глобалізації, активізації міжкультурної взаємодії та зростання національної самосвідомості в Україні особливої ваги набуває проблема збереження, репрезентації та осмислення етнокультурної спадщини. Важливим інструментом візуальної комунікації у цьому контексті виступає графічний дизайн, зокрема дизайн споживчої упаковки, який поєднує естетичну привабливість, функціональність і здатність транслювати глибокі культурні смисли. Зростаючий інтерес до національних традицій, посилення патріотичних настроїв у суспільстві та державна підтримка вітчизняного виробника сприяли формуванню унікального дизайнерського підходу з локальним етнокультурним акцентом.

Сучасна українська упаковка все частіше виступає носієм національних кодів — орнаментів, архетипів, фольклорних образів, кольорової символіки — і виконує не лише ідентифікаційну, а й культурно-репрезентативну функцію. Такий підхід сприяє не лише збереженню традиційної візуальної спадщини, а й формуванню позитивного образу України на міжнародному рівні.

У зв'язку з цим особливої актуальності набуває потреба комплексного аналізу того, як через дизайн упаковки можна зберігати та транслювати національну ідентичність в умовах сучасних соціокультурних трансформацій. Такий підхід дозволяє розглядати упаковку не лише як засіб маркетингу, а як

важливий компонент культурної комунікації, що впливає на формування національного образу в глобальному інформаційному просторі.

Дослідження виконане відповідно до плану підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації кафедри графічного дизайну Харківської державної академії дизайну і мистецтв.

Обґрунтованість та достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Дисертаційне дослідження Вікторії Маслак вирізняється високим рівнем наукової обґрунтованості та комплексним підходом до вивчення обраної тематики. Наукові положення ґрунтуються на значному обсязі теоретичного і фактологічного матеріалу, з опорою на сучасні наукові підходи та доробок провідних вітчизняних і зарубіжних дослідників. У роботі чітко визначено актуальність теми, сформульовано мету й завдання, окреслено об'єкт і предмет дослідження, а також обґрунтовано наукову новизну та практичну значущість результатів.

Дослідження є всебічним і системним, що забезпечується застосуванням широкого спектра методів: аналітичного, порівняльного, образно-стилістичного, системно-структурного, формального, морфологічного, ряду якісних методів зокрема інтерв'ю, фокус-групи, контент-аналіз, кількісних методів (опитування, експерименти), а також практика дизайну як метод дослідження.

Застосовані в дисертації методи дослідження дали змогу Вікторії Маслак здійснити всебічне вивчення етнокультурної складової сучасного українського дизайну упаковки. Комплексне поєднання порівняльного, якісного, кількісного та практичного підходів дозволило не лише проаналізувати наявні візуальні й культурні практики, а й узагальнити основні теоретичні засади етнодизайну та співвіднести їх із реальними дизайнерськими рішеннями. Завдяки цьому авторці вдалося запропонувати ефективні шляхи збереження, переосмислення та актуалізації української національної ідентичності через графічне

оформлення упаковки, що є важливим як для внутрішнього ринку, так і для міжнародної культурної презентації України.

Цілісність і наукова логіка роботи забезпечується чітким структуруванням матеріалу та послідовністю викладу. Автор аргументовано переходить від аналізу теоретичних основ і сучасного стану проблеми до конкретних пропозицій щодо її вирішення. Загалом, дисертація Вікторії Маслак відповідає вимогам до науково-кваліфікаційних робіт, є завершеним дослідженням із високим рівнем теоретичної та прикладної значущості.

Цілісність роботи забезпечується належним структуруванням матеріалу. Логічність викладення матеріалу дозволила автору перейти від аналізу сучасного стану проблеми до пропозицій щодо її вирішення.

Оцінка змісту і структури дисертаційної роботи

Дисертаційну роботу виконано на кафедрі «Графічного дизайну» (ГД) ХДАДМ під керівництвом О.В. Ганоцької – кандидата мистецтвознавства, доцента, завідувачки кафедри ГД.

Результати дисертаційного дослідження представлені на 378 сторінках. Основний текст роботи становить 163 сторінки та включає вступ, чотири розділи та висновки. Список використаних джерел містить 212 позицій і розміщений на 24 сторінках. Додатки охоплюють кілька блоків, серед яких альбом ілюстрацій представлено на 151 сторінці, список ілюстрацій – на 22 сторінках, візуалізацію результатів – на 11 сторінках, список публікацій – на 1 сторінці, апробацію результатів – на 3 сторінках.

Структура дисертації та послідовність викладу матеріалу відповідають поставленим цілям і завданням дослідження. Дисертація написана чітко, а ілюстративний матеріал має високий ступінь інформативності.

У вступі дисертант розкриває загальну характеристику роботи, її актуальність, теоретико-методологічні засади та зв'язок дослідження з науковими програмами, планами, темами. На підставі критичного аналізу наукових праць за напрямом роботи ним визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, хронологічні межі та методи дослідження; окреслено наукову новизну

та практичне значення отриманих результатів; наведено відомості щодо апробації та впровадження результатів дослідження.

У першому розділі дисертаційної роботи здійснено ґрунтовний аналіз джерельної бази та історіографії дослідження, що охоплює широке коло праць у галузях дизайну, етнографії, культурології, маркетингу та брендингу. Авторка систематизувала наукові підходи до вивчення етнокультурних елементів у візуальній комунікації, особливо в контексті українського пакувального дизайну. Окрема увага приділяється працям, які досліджують вплив традиційної символіки, орнаментів, кольорів і ремісничих практик на формування національної ідентичності через графічний дизайн.

У розділі також визначено й обґрунтовано методологічну основу дослідження. Застосовано міждисциплінарний підхід, що поєднує якісні й кількісні методи, історико-культурний, семіотичний, порівняльний, аналітичний методи та метод дизайн-практики. Це забезпечило комплексне бачення предмета дослідження і створило підґрунтя для подальшого аналізу трансформацій етнокультурних традицій у дизайні сучасної української упаковки.

Другий розділ присвячений аналізу еволюції українського дизайну упаковки в контексті відродження національної ідентичності після здобуття незалежності у 1991 році. Авторка простежує поступове формування вітчизняної дизайнерської мови, яка спочатку орієнтувалася на західні естетичні моделі, а згодом почала інтегрувати локальні етнокультурні мотиви.

Значну увагу приділено виявленню специфіки української етнокультурної ідентичності, яка проявляється через візуальні компоненти упаковки: традиційну орнаментику, народну символіку, архетипні образи, характерну колористику, асоціативні мотиви, засновані на фольклорі, декоративно-прикладному мистецтві та локальній історичній пам'яті. У розділі обґрунтовано передумови виникнення і розвитку етностилю в українському графічному дизайні, зокрема в упаковці.

У третьому розділі проаналізовано сучасні тренди в дизайні упаковки та їх взаємозв'язок з українськими етнокультурними традиціями. Визначено вплив

народного мистецтва, фольклору й декоративних практик на формування візуального коду упаковки. Авторка окреслює п'ять методологічних підходів до створення етнодизайну: історико-культурний, семіотичний, маркетинговий, технологічний та етнодизайнерський. Розглянуто приклади адаптації традицій у сучасні концепції упаковки, що поєднують автентичність з інноваційністю, а також розроблено підходи до креативної інтеграції етноелементів у дизайнерські рішення. Таким чином, у третьому розділі розкрито зміст і потенціал етнокультурних традицій як джерела для створення самобутнього, конкурентоспроможного і водночас впізнаваного образу сучасної української упаковки, що відповідає потребам як внутрішнього, так і зовнішнього ринку.

Четвертий розділ висвітлює перспективи подальшого розвитку етнокультурного напрямку в дизайні української упаковки. Проаналізовано сучасні підходи до збереження національної ідентичності в умовах глобалізації: нео-фольк, етнофутуризм, модульний дизайн, мультикультурний синтез. Розкрито потенціал інтегративного етнодизайну, екологічної відповідальності, персоналізації та крос-культурної взаємодії як стратегічних напрямів формування конкурентоспроможного українського бренду. Надано практичні рекомендації щодо впровадження етнокультурних елементів у дизайн упаковки для внутрішнього та міжнародного ринків.

Загальні висновки по дисертації є логічними, послідовними і дають відповіді на поставлені в дисертації завдання.

Відповідність вимогам академічної доброчесності, що пред'являються при здобутті ступіня доктора філософії

У результаті вивчення дисертаційної роботи порушень академічної доброчесності не виявлено. В дисертації наявні посилання на відповідні джерела, зазначені у списку використаних джерел. У рецензованій дисертації не виявлено ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації та інших порушень, що могло б поставити під сумнів самостійний характер виконаної здобувачем роботи. Дисертація пройшла перевірку сертифікованою програмою StrikePlagiarism.

Наукова новизна положень, висновків та результатів дисертаційної роботи

Представлена робота, поза сумнівом, має наукову новизну. Насамперед, через комплексний підхід до аналізу етнокультурних традицій у дизайні сучасної української упаковки як інструменту збереження та трансляції національної ідентичності. Уперше проведено системне дослідження графічного дизайну упаковки в Україні з урахуванням культурологічного, мистецтвознавчого, маркетингового та проєктного аспектів. Обґрунтовано, що упаковка виконує не лише утилітарну та естетичну функції, але й виступає потужним засобом візуальної комунікації, репрезентуючи національні культурні коди у внутрішньому та зовнішньому інформаційному просторі.

У процесі дослідження запропоновано п'ять методологічних підходів до аналізу етнокультурних елементів у дизайні упаковки — історико-культурний, семіотичний, маркетинговий, технологічний та етнодизайнерський. Вони дозволяють вивчати явище на міждисциплінарному рівні, поєднуючи аналітичні й практичні інструменти для глибокого осмислення візуальної мови етнодизайну.

Виявлено ключові візуальні компоненти, що використовуються у сучасному українському пакувальному дизайні: традиційні орнаменти, фольклорні символи, локальні колористичні схеми, стилізовані мотиви народного декоративно-прикладного мистецтва. Проаналізовано їх трансформацію в умовах глобалізованого ринку та адаптацію до сучасних графічних стандартів. Розроблено типологію стратегій інтеграції етнокультурних елементів у дизайн упаковки, яка включає пряме цитування традицій, стилізацію, семантичну інтерпретацію та інноваційне переосмислення культурної спадщини.

Крім того, у межах роботи сформульовано практичні рекомендації щодо ефективного використання етнокультурних елементів у графічному оформленні упаковки. Це сприяє збереженню візуальної ідентичності, підвищенню впізнаваності продукції та формуванню позитивного образу України в міжнародному культурному середовищі.

Таким чином, дисертаційне дослідження розширює наукові уявлення про роль етнокультурної спадщини у сфері дизайну та становить вагомий внесок у розвиток українського етнодизайну як окремого напрямку в сучасній візуальній культурі.

Повнота викладу основних результатів дисертації в опублікованих працях

Основні положення дослідження було викладено у восьми публікаціях, з них: три публікації – у спеціальних фахових виданнях, рекомендованих МОН України, п'ять – опубліковані як тези у збірках матеріалів конференцій. Наукові праці оприлюднено одноосібно і у співавторстві з науковим керівником. Автору в них належить збір та систематизація матеріалу, формулювання основних висновків. Публікації здобувача за темою дисертації повно і адекватно розкривають її зміст.

Теоретичне і практичне значення одержаних результатів дослідження

Дослідження присвячене вивченню формування та взаємодії етнокультурних традицій із дизайном упаковки в Україні після здобуття незалежності. Теоретичне значення роботи полягає у реконструкції історії розвитку упаковки з урахуванням впровадження етнокультурних елементів, що розширює наукові знання у сфері графічного дизайну. Практичне значення дослідження полягає у можливості застосування його результатів дизайнерами, дослідниками та студентами, які працюють з етнодизайном, а також у використанні матеріалів для створення навчальних програм і подальших наукових розвідок у галузі сучасного українського дизайну. Основні положення та результати дисертації знайшли практичне застосування в освітньому процесі, зокрема, під час проходження педагогічної практики аспіранта на кафедрі ГД ХДАДМ в групі бакалаврів.

Дискусійні питання та зауваження щодо змісту дисертації:

Поряд із загальною позитивною оцінкою дисертаційної роботи Вікторії Маслак, варто навести наступні зауваження та рекомендації:

1. Рекомендуємо в подальших дослідженнях застосовувати більш різноманітні та специфічні види опитувань, зокрема онлайн-анкетування із візуальними прикладами упаковки, фокус-групи з представниками різних культурних середовищ, а також асоціативні опитування, що дозволяють виявити емоційно-семантичне сприйняття етнокультурних елементів. Це сприятиме глибшому розумінню реакцій цільової аудиторії на дизайн упаковки.
2. У четвертому розділі зазначено перспективи виходу українських брендів на міжнародний ринок через етнокультурний дизайн упаковки. Водночас міжнародний порівняльний аналіз (з практиками Польщі, Балтії, Скандинавії тощо) подано у третьому розділі дещо обмежено. На нашу думку було б доцільно ширше розкрити досвід інших країн, які успішно інтерпретують національні мотиви у пакуванні для глобального споживача.
3. Авторка згадує про актуальні тренди (екологічність, zero-waste, використання біоматеріалів), але роль етнокультурних елементів у підтримці ідеології сталого розвитку розкрита недостатньо. На нашу думку було б цікаво глибше дослідити, як саме етнокультурні концепти можуть сприяти формуванню нової етики споживання й екологічної свідомості через дизайн упаковки.

Висновок про відповідність дисертації вимогам Порядку присудження наукових ступенів.

У цілому дисертаційна робота Вікторії Маслак на тему «Етнокультурні традиції у дизайні сучасної української упаковки» є завершеним, самостійним науковим дослідженням, що виконане на належному теоретичному рівні, структура та обсяг якого відповідають встановленим нормам. За актуальністю, ступенем новизни, науковим рівнем, теоретичною та практичною значущістю, а

також змістом та оформленням наукова робота відповідає вимогам Наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 р., а її авторка, Вікторія МАСЛАК, заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 022 – Дизайн

Рецензент:

кандидат мистецтвознавства, доцент,

декан факультету Дизайн

Харківської державної

академії дизайну і мистецтв

Людмила ЛИТВИНЮК

